

TÜRKİYE HİLAL-İ AHMER CEMİYETİ HANIMLAR MERKEZİ DÂR-ÜS-SANÂ'SI 1920 RAPORU

The Term Report of 1920 of Ladies' Art House of Turkish Red Crescent Society

Serap Torun¹

¹Yardımcı Doçent Doktor, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

ÖZ

Bu çalışma çerçevesinde Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi Sanat Yurdu'nun 1920 yılına ait faaliyet raporu incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Raporda sanat yurdunun tarihçesi, etkinliklerinin basındaki yansımaları, halktan aldığı destek, verdiği hizmetler, kuruluş yıldönümü kutlamaları, aldığı yardımlar ve düzenlediği Galata Sergisi hakkında bilgiler bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hilal-i Ahmer, Kadın, Sanat yurdu

ABSTRACT

In this paper the term report of 1920 of Ladies' Art House of Turkish Red Crescent Society is examined and evaluated. The report contains information about history, activities mentioned in press, supporters, services, anniversary celebrations, public relations and Galata Exhibition of the art house.

Key Words: Red Crescent, woman, art center

AMAÇ

Bu çalışma Osmanlı Devleti'nin siyasal ve sosyal anlamda çok zor günler geçirdiği Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ve takiben Kurtuluş Savaşı yıllarında şehitlerin geride bıraktığı ve bakıma muhtaç halde bulunan dul ve yetimlerine yardım etmeyi amaç edinmiş olan kişilerin bir araya gelerek başlattığı ve sürdürdüğü gönüllülük esasına dayanan hizmetleri içeren ve İstanbul'da bulunan Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi Sanat Yurdu'nun 1920 yılı raporunu konu almaktadır.

YÖNTEM

Çalışmada Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi Sanat Yurdu'nun faaliyetlerini konu alan 1920 tarihli raporu araştırmacılar tarafından Osmanlıcadan günümüz Türkçesine çevrilerek incelenmiştir. Monografik bir çalışmadan oluşan bu makalede tanıtımı yapılan raporda yer alan kelimeler üzerinde anlam ve zaman değişikliği yaratacak değişiklikler yapılmamış orijinal metne bağlı kalmaya çalışılmıştır.

RAPORUN BÖLÜMLERİ

- Sanat Yurdu'nun tarihçesi
- Basın tarafından yapılan yayınlar
- Hayır evinin genişletilmesi
- Şehit dul ve yetimlerine yardım
- Sanat Yurdu'nun orduya hizmeti
- Sanat Yurdu'nda eğitim
- Sanat Yurdu'nda sağlık hizmetleri
- Kuruluş yıldönümü kutlamaları
- Sanat Yurdu'na yapılan yardımlar
- Galatasaray sergisi konu alınmıştır.

Tarihçe

II. Meşrutiyetle beraber toplum hayatında giderek daha çok etkili olan kadınlar aracılığıyla Osmanlı Hilâl-i Ahmer Hanımlar Teşkilatı kurma çalışmaları başlatılmıştır. Kâm-res Hanım öncülüğünde kadınlar arasında bir yardım komisyonu oluşturulmuş daha sonra da 20 Mart 1912 tarihinde "Osmanlı Hilâl-i Ahmer Hanımlar Merkezi" kurulmuştur¹.

Hilâl-i Ahmer Hanımlar Genel Merkezi Yönetim Kurulu

- Fahri Başkan: Başkadınefendi Kâm-res Hanım
- Başkan: Prens Nimet Muhtar Hanım (Harbiye Nazırı Mahmut Muhtar Paşa'nın eşi)
- İkinci başkan; Ayşe Hanım (Ziya Paşa'nın eşi),
- İkinci başkan; Madam Zoiros Hanım (Doktor Zoiros Paşa'nın eşi),
- Başkatibe; Selma Hanım (Ayandan Ahmed Rıza Bey'in hemşiresi),
- Katibeler; Fatma Aliye Hanım (Faik Paşa'nın eşi), Sadiye Hanım (Müze Müdürü Halil Bey'in eşi)
- Fransızca katibe; Leylâ Hanım (Divan-ı Umumiye Mektupçusu Vahid Bey'in eşi)
- İngilizce katibe; Madam Neomi Kelekyan Hanım (Diran Kelekyan Efendinin eşi)
- Veznedar; Madam Kuyumcuyan Hanım (Cebeli Lübnan Mutasarrıfı Ohannes Kuyumcuyan Paşa'nın eşi),

- Katibe ve muhasebeci; Nezihe Zeyneb Hanım(Merhum Ziya Paşa'nın Kızı ve Veli Bey'in eşi),
- Üye; İsmet Hanım (Yusuf Razi Bey'in hanımı), Madam Paçeri (Paçer Bey'in eşi)²

Sanat yurdu 25 Temmuz 1910 tarihinde, Cağaloğlu'nda, Mahmudiye caddesinde, küçük bir evde açılmıştır. Sanat yurdunda başlangıçta 15 kişilik bir öğrenci grubuyla nakış dersleri verilirken kısa bir süre sonra sayı 110'a yükselmiştir.

Sanat Yurdunda Görev Dağılımı

Sa'diyye Halil Hanım ve Macide Besim Hanım kız ve kadınların eğitim ve öğretim, sağlık durumu kontrolü ve merkeze devamından, Leyla Vahid Hanım ise modellerin oluşturulması ve düzenlenmesi, moda uyumundan sorumlu olmuştur. Leyla Vahid'in İstanbul'da olmadığı zaman süresince merkez üyelerinden Naile Hanım yönetim kuruluna seçilmiştir.

Basın tarafından yapılan yayınlar

Raporda 6 Nisan 1913 tarihli Akid gazetesinde yayınlanmış olan bir makalenin tamamı yer almaktadır. Makalede sanat yurduna yapılan gezi, yurdun fiziki ortamı, işleyişi, sanat yurdunda görev yapan gönüllü hanımlar, orada sergilenmekte olan el işleri, dokumalar, çalışan şehit dul ve yetimleri ve onların ürettikleri gelir kaynağı olan ürünlerden övgü dolu cümlelerle bahsedilmektedir.

Hayrevinin genişletilmesi

1916 tarihinde dâr-üs-sanâ'a Cağaloğlu'nda Doktor Nafiz Paşa konağına taşınmıştır. Kimsesizler için Beyazıt'ta ve Sultan Ahmet civarında büyük birer konak kiralanarak burada iskan etmeleri sağlanmıştır. Dâr-üs-sanâ'a artan talep üzerine kısa bir süre Mahmudiye caddesindeki Hilal-i Ahmer Merkez-i Umûmî (genel merkez) binasının üst katında bir iki odayı da kullanmıştır.

Dâr-üs-sanâ'aya devam eden işçi sayısı

1913 yılı Ağustos'unda işçi sayısı 10'u geçmezken, 1914'te 70'e, 1915'te 117' ye, 1916 Ağustosunda 120 'ye ulaşmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında sayı 1055'e çıkmıştır.

Şehit dul ve yetimlerine yardım

Hilal-i Ahmer Hanımlar Dâr-üs-sanâ'ası başlangıçta ticaretten tamamen uzak bir yaklaşımla yalnızca göçmen kadın ve kızlarına geçimlerini sağlayacak işler öğretmeyi amaçlamıştır. Zamanla üretilen el işlerine olan ilgiyi görerek kaybolmaya yüz tutmuş olan Türk nakış sanatını canlandırmayı ve tüm dünyaya hatırlatmayı ve tanıtmayı amaç edinmiştir.

Sanat Yurdu'nun orduya hizmeti

Seferberlik başlangıcında sanat yurdunda askerlere kışlık giysiler hazırlanmıştır. Yardımsever kişilerin bağışladıkları pamukluları sanat yurdu çalışanları giysi haline getirirken Müdafai Milliye Cemiyeti tarafından Hilal-i Ahmer Hanımlar Merkezine yardım maksadıyla sipariş verilmiştir. Birinci Kolordu tarafından verilen sipariş üzerine sanat yurdunda askere çok sayıda eldiven ve çorap örülmüş ve bir hayli çamaşır dikilmiştir. Sanat yurduna Hilal-i Ahmer Cemiyeti' nin Doktor Besim Ömer Paşa'nın teklifi üzerine tahsis ettiği 1000 lira ile 400 kundak yapılmış ve ihtiyacı olan annelere dağıtılmıştır.³

Sanat Yurdu'nda eğitim

Sanat yurdu bünyesinde bulunan çocuk ve genç kızların bedeni ve ruhi gereksinimleri de dikkate alınmıştır. Henüz büyük şehre ve sosyal yaşama alışmamış kızlara ciddi, esaslı bir terbiye vermek, onların ruhi gelişimlerini sağlamak için okuma- yazma öğretmiştir.

Sanat Yurdu'nda sağlık hizmetleri

Sanat yurdunda genç kızların ve yaşlı kadınların sağlık durumları sıkı bir kontrol ve tetkikten geçirilmiştir. Özel doktorlar vasıtasıyla bütün kızlar muayene edilerek içlerinden tedaviye muhtaç olanlar ayrılmıştır. Hasta olan işçiler, hastalıkları süresince tam yevmiye aldıkları gibi ikametgâhlarına kadar doktorlar gönderilmiş ve gereken ilaçlar sanat yurdu tarafından temin edilmiştir.

İşçilerden istirahata ihtiyacı olanlardan bir kısmı Tophane'de, Firuzağa' da bulunan ve bir sanatoryum özelliği taşıyan Himâye-i Etfâl Cem'iyeti (Çocuk Esirgeme Kurumu) binasına gönderilmiştir.

Sanat yurdunda çalışan kız ve kadınların her birine özel, “sıhhi hüviyet varakası” çıkarılmıştır. İşçilere ev ve sıcak yemek teminiyle sağlıklarını korumaya da çalışmıştır.

Kuruluş yıldönümü kutlamaları

Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi idare heyeti her yıl üyelerin ve toplumun önde gelenlerinin eş ve kızlarının katılımıyla kuruluş yıl dönümünü kutlanmış ve mevlid-i şerif okunarak yeni çalışmalarına başlamıştır.

Sanat Yurdu'na yapılan yardımlar

Hilal-i Ahmer Hanımlar Dâr-üs-sanâ'sı ticarethane vasfı taşımamakla beraber üretilen ürünlerin satışından elde edilen gelirler yardımlar için kullanılmıştır. Ekonomik güçlüklerin çoğunluğu ise hayırseverlerin bağışları ile aşmaya çalışılmıştır.

Mısır Müslümanlarından, Prens Ömer Tosun Paşa'nın eşi Prenses Behice Hanım ve Halep Hilal-i Ahmer Sanat Yurdu müdürü Güzide Mahmud Hanım yüklü miktarlarda bağışta bulunmuşlardır. Sanat yurdu adına başta Berlin'de olmak üzere pek çok yabancı ülkenin muhtelif şehirlerinde tiyatro ve sergiler yapılmış ve gelirleri Sanat yurduna iletilmiştir.

Galatasaray sergisi

Hilal-i Ahmer Dâr-üs-sanâ'sının düzenlediği ilk sergi 1917 senesinde Galatasaray'da ve müttefik devletler Salib-i Ahmer'lerinin desteğini aldığı büyük Hilal-i Ahmer sergisidir. Bu ilk sergi benzerleri arasında en çok ilgi gören ve dolayısıyla en başarılı sıfatını almış olandır ve çok övgü almıştır.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin çok zor günler geçirdiği Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ve takiben Kurtuluş Savaşı yıllarında İstanbul'da bulunan Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi Sanat Yurdu'nda gönüllü olarak destek sağlayan kadınların yaptıkları hizmet çok önemlidir. Birlik, beraberlik, yardımlaşma ve paylaşım en çok ihtiyaç duyulan yıllarda kadınların organize bir şekilde yardım hizmeti sunması takdire şayan bir durumdur. Bu çalışmaya konu olan rapor savaşların sadece cephede kazanılmadığını, cephe gerisinde desteğin önemli olduğunu ve kadınların da günlük yaşamda kullandıkları yetenekleriyle ürettikleriyle maddi ve manevi katkılar sağlayabileceğini göstermektedir.

BİLGİ

Bu çalışma 10-13 Aralık 2012'de İstanbul'da düzenlenen II. Uluslararası Türk Tıp Tarihi Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur. Sayın Meltem Akbaş'a ve Selim Kadioğlu'na çalışmanın bildiri olarak sunumundaki katkıları için teşekkür ederim.

KAYNAKLAR

1. Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi'nin Teşkili, 7 Mart 1328, Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi Takvimi s.141.
2. Hilal-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi; s.266-267,
3. Sezer C. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi Dâr-üs-sanâ'sı Centre Craft House of the Women Branch of Ottoman Red Crescent Association History Studies, 2014(6)3: 311-322. ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688

EK: RAPORUN TAM METNİ

Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi
Dâr-üs-sanâ'sı Eytam ve Eramil-i Şühedaya Muavenet

1339

Hilal-i Ahmer hanımlar dâr-üs-sanâ'sı on seneden beri tesis etmiş, hayır ve hasenat ocağı, sanat yurdu, yetimler yuvası, ana kucağıdır.

Dâr-üs-sanâ'a kadın şefkatine misal milli bir müessesedir. Eytam ve eramil-i şüheda burada çalışarak

maîşetlerini temin eyler, okuyup yazar, sıhhatlerini kazanırlar.

Hilal-i Ahmer Hanımlar Dâr-üs-sanâ'ası

Dâr-üs-sanâ'anın Tarihçesi

Hilal-i Ahmer hanımlar dâr-üs-sanâ'asının tarih-i tesisini, Balkan Harbi'nin en korkunç zamanlarında aramak lazımdır. Payitaht düşman tarafından tehdit olunuyor, akın akın mühacirler, bunların arasında zavallı bîkes kadınlar, biçare genç kızlar İstanbul'a üşüşüyor, İstanbul'dan meded ve muavenet bekliyorlardı.

İstanbul o zamanlar en feci dakikalarını yaşadı, fakat onun gayûr halkı, kendi keder ve ihtiyaçlarını unutarak bu zavallı muhacirlerin tehvin ihtiyacı için ellerinden geleni yapmaktan, en büyük fedakârlıklara katlanmaktan çekinmedi.

Bilhassa Türk kadınları bu hususta pek şayana takdir-i hürmet bir fedakârlık gösterdiler. İşte Hilal-i Ahmer Hanımlar Dâr-üs-sanâ'asında bu feci ve kederli günlerin birinde sırf "Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi"nin gayret ve teşebbüsü Hilal-i Ahmer Cemiyeti Umumiyesinin bu kadın teşebbüsüne nakden muaveneti üzerine doğmuştur.

Hilal-i Ahmer Cemiyeti Merkezi Umumiyesi Riyâset-i Âliyesine:

Ahval-ı hazıra sebebiyle Rumeli'nden payitaht-ı Osmanî'ye iltica eden muhacirinden bîkes ve biçare olan kadınlara ve şüheda evlatlarına sanat öğretmek ve bu veçhle felaketzedelerin maîşetlerini temin eylemek niyeti ile Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi 29 Mayıs 1329 cülesâsında a'zâ-i merkeziyesinden bir heyet teşkil-i müstakillen idare etmek üzere dâr-üs-sanâ'a tesisini münasip görmüş ve insaniyetperverane zanneylediği bu maksadın Hilal-i Ahmer Cemiyeti Merkezi Umumiyesince tasvip kılınacağı ümidinde bulunmuş olduğundan derhal işe başlamak üzere beş yüz lira talebine, meblağın Hanımlar Heyet-i Merkeziyesi emrine tahsisine karar verdiğini arz ile ihtirâmât eyleyiz efendim.

30 Mayıs sene 1329

Reis-i Evvel

Nimet

Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi Riyâset-i Âliyesine: *Efendim*

Bîkes muhacir kadınlarının senaiyyeli iştigali için bir dâr-üs- sanâ'a teşkiline dair tezkere-i âliyeleri heyet-i idarece kırâat edildi. İbraz-ı meâsir insaniyette erkeklere takaddüm, eden hissiyat-ı güzideleri heyet-i mezkurece şayan-ı tebcîl ve takdir görülerek heyet-i umumiyenin nazar-ı tasvibine arzına ve merkezinize karşı şimdiden takdirat-ı şükr-ü güzerasımn tebliğine karar verilmiş olmakla tebliğ müsâraat -ü takdim -i ihtirâmât olunur efendim.

4 Haziran 1329

Reis-i Sani

Doktor Akil Muhtar

Müracaatı-vakî'a bilahere heyet-i umumiye tarafından kemal-i takdir ile tasvip olundu.

Hilal-i Ahmer hanımlarının, ilk defa bu dâr-üs-sana'ayı güçat ettikleri zaman düşündükleri, gelinlik çağma gelmiş, kimsesiz kalmış zavallı muhacir genç kızlarını, biçare ihtiyar kadınlarını, bîkes çocuklarını korumak ve onlara bir vasıta-i maîşet temin etmek idi.

Hiçbir fikr-i ticari ile açılmamış olan bu dâr-üs-sanâ'aya madden yardım etmek ricasıyla Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne müracaat olundu ve bu muhterem cemiyette müracaat-ı vakî'ayı kabul, ve dâr-üs-sanâ'a Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezine merbüt ve tamamıyla müstakil kalmak, ayrı bütçe ile idare olunmak üzere beş yüz lira î'tâ eyledi.

Bu ufak sermayeli, fakat büyük ve ulvi gayeli dâr-üs-sanâ'a 25 Temmuz 1329 tarihinde, Cağaloğlu'nda, Mahmudiye caddesinde, ufak bir evde işe başladı; evvel emirde san'at-ı nakışta mütehasıs bir üstat aradı ve buldu. Aliye Hanım dâr-üs-sanâ'anm tesisinden beri bu vazifeyi bihakkın ifa ediyor.

Önceleri dâr-üs-sanâ'ada onbeş kız ve kadın istihdam edildiği halde iki üç ay sonra yapılan el işlerine ve dokunan pamuk ve ipekli bezlere her taraftan büyük bir rağbet gösterilmekle çalışanların adedi yüz ona balığ oldu.

Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi, dâr-üs-sanâ'aya, tanzim ve kabul eylediği talimatnameye tevfikane idare etmek üzere a'zâsından dört hanım efendi ayırdı. O zamandan beri umûr-i idare meşgul olan bu hanım efendiler dâr-üs-sanâ'anın tekâmül ve inkişâfı için pek çok hizmet etmişlerdir ve ediyorlar.

Terakki ve tekâmülde taksim-i mesâiyenin büyük bir dâhili vardır:

Nezihe Veli hanımefendi dâr-üs-sanâ'anın umûr-i hesabiyelerini der-uhde etmiş ve bu vazifeyi büyük bir dirâyet ile hüsn-i ifâya muvaffak olmuştur.

Sa'diyye Halil ve Macide Besim hanımefendilerde müessesenin idaresine ve kız ve kadınların talim ve terbiye, ahval-i sıhhiyesine nezaret, tekâmülüne gayret etmektedirler.

Leyla Vahid hanımefendi ise modellerin tertip ve tanzimi, modaya tahvîli ile meşgul olmakta idi.

Bil'âhire Leyla Vahid hanımefendinin İstanbul'dan bir müddet infikâkı üzerine a'zâ-i merkeziyeden Naile hanımefendi, heyet-i idareye intihâb olundu.

Dâr-üs-sanâ'anın suret-i idaresi daima Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezinin murakabesi tahtında bulunduğundan hesabâtı ayda bir defa heyet-i merkeziye a'zâsı meyânından intihâb olunan dört hanım efendi tarafından tetkik ve tasdik kılınmaktadır.

Matbuat Tarafından Teşvikât

Günler geçtikçe dâr-üs-sanâ'anın işçileri çoğalıyor. Kayd olunmak üzere her taraftan müracaat-ı vâki' oluyordu. Memleketin matbûâtında bu hayırlı teşebbüse karşı lakayt kalmadı; Ezcümle İkdâm gazetesinde bu teşebbüsten ilk defa kemal-i takdir ile bahsedildi, dâr-üs-sanâ'anın müesseseleri tebrik ve teşvik edildi [Akid gazetesinin 6 Nisan 1330 tarihli nüshasından muktebesdir]:

Hilal-i Ahmer Dâr-üs-sanâ'ası

Şu hafta zarfında iki defa olduğu elemün sürûra, teessüfün ümide, mağmum bir mazisinin pür- mevâid bir âtiye inkılabına intizâr etmek saadetine nail olduk. Dün Hilal-i Ahmer Kadınlar Dâr-üs- sanâ'asını temâşâ ile bahtiyar olduk.

Bu ziyaret, öteden beri Osmanlı ve Türk nisvânından beklediğimiz ümitleri bir kat daha takviye etti. Doğrusunu söylemeliyiz ki daima kadınlarımızı erkeklerimize fâik görüyoruz. Fikr-i hamiyet, âmil-i vatanperveri, hiss-i refik ve teellüm, teşebbüs-ü hasenât-ı perveriden bir zevk-i ruhani almak, hemcinsinin imdadına yetişmek, insaniyetin mesâib-i sefaleti tahfif etmek, milliyet-i ahverine vakf-ı vücut etmek, kadınlarımızın fitrat necibelerinde adeta tecessüm. Bu hasâilin müessiriyetinde erkeklerin bir nasibi olmadığı halde bi-l-izâfe ifhiharlar ile doluyor, istikbale sevinçler ile bakıyor.

İşte dün Hilal-i Ahmer Kadınlar Dâr-üs-sanâ'asını ziyarette biz bu tefâhürün teâkubunu hiss etmekle mes'ûd olduk.

Hilal-i Ahmer Merkezi Umumiyesinin yanibaşında hariçten gaye-i kudsiyesi çok anlaşılamayacak bir hanenin kapısı üzerinde: "Hilal-i Ahmer Kadınlar Dâr- üs-sanâ'ası" ibaresi okunur bir levha vardır. Bu binanın içine girebilmek istizânıyla o küçük evin dahilini ziyaret etmek fırsatım elde etmek kadar milletimizin tarih-i âhirini şerh edecek bir sâha-i tefekkür bulamazsınız.

Müessesenin heyet-i idare ve kâtibe odasına girdikten bir müddet sonra Veli beyefendinin zevce-i muhteremleri Nezihe hanımefendi ile mülakat şerefine ihrâz eyledik. Tasdiâtımızı mazur görmeleri müşarünileyhten rica ile beraber bu binanın içinde Hilal-i Ahmer Hanımlar Heyet-i Merkeziyesinin âguş muhabbetine aldığı şüheda-i muhacirin kızlarının âsâr-ı mesaisini temâşâ etmeye müsaade buyurmalarını rica ettik.

Nezihe hanımefendi aile necibelerinin nişân-ı asaleti olan müsâraat âtfet-kârı ile ricamızı kabul buyurdular ve yanlarında bulunan muallime hanım ile birlikte sipariş üzerine yapılmış olan el ve gergef işlerini birer birer irâe ettiler.

Bu âsâr-ı sanatın nefaseti, işlerinin inceliği, sanatın zâde-i mâyesindeki hüneri tarif edebilmek için şuraya renkli levhalar derr etmek lazım gelir. Masnûâtta ki o güzellikler, Türk işleri modellerindeki safvethas, rikkat-i tasvir, bediyyat-ı elvan, ahenk-i mecmûiyyet, husûsiyyet nakış ve tasvir her parçada bir şekil-i diğlerle ru-nümâ oluyordu.

İnsan, milletin nişanlarını, kuvve-i mevcûdenesini tab'-ı selîm ve san'at-kârisini müşahede ederek kalbinin çarptığını duyuyor; bazı kıymetşinas ailelerde, hân mân-suz yangınların bakiyyesi olarak kalmış olan nadir modelleri ihyâ' etmek suretiyle vücuda getirilen bu âsâr-ı bediyyayı gördükçe, tetkik ettikçe Türk kadınlığına has olan sanâyinin, bediyyalar icad etmiş olduğunu ayn-el- yakîn görüyor, maziyi düşündüğü sürede istikbaline de bir hisse çıkarıyor kalb. Bunları şimdi işleyenlerin birer muhacir şehid kızı olduğunu düşündükçe merhum Ekrem Beyle beraber;

Her nakış-ı bediyya hayret endûd

Bir cilvesidir Cenab~ı Hakkın

neşidesini bilâ-ihiyâr yâd ediyor, gözler doluyor. Muharebeleri esnasında hissi san'attan mahrumdur diye dûcâr-ı müfteriyât olan Türklüğün bu masum, bu felaket- dide evladını aynı kavli altından kavrayıp birer melek gibi alem-i medeniyete doğru cenâh-ı güşâ bir heyette irâe edeceğimiz geliyordu. Nedir o işlerdeki incelik, o nakışlardaki sevimlilik... Vâkîâ bu çocuklar talimin, terbiyenin tesir-i feyyâzanesi altında bulunuyorlar, fakat mevcudiyetlerindeki ist'dâd san'at-kârâne değildir ki onlara bu derece bir maharet ilham etmiştir.

Beyoğlu'nda mukîm kirâ'-i ecnebiyye nisvânı tarafından müesseseye muhtelif tarzda verilen siparişler pek dil-nîşîn bir surette işlenmiş, her bir parça bir vech ile, bir maharetle, bir ihtimâm ile vücuda getirilmiştir. Bu işlenen enâfs-i âsâr içinde neler yok. Çay takımı için kullanılan küçük serviyetler, bluzlar, el çantaları, mendiller, peşkirler vesaire vesaire birbirinden güzel, birbirinden sevimli. Hiçbir parça görmedik ki güzellikten medlûli olmasın.

Şark sanatının hayali çiçekleri, ağaçları, suları, müşebbekleri- muşabak kullâbdanlı yaprakları, gülleri, hercaileri, laleleri, servileri, ne nazar-i rebabir rübâ nakş edilmiş. Mendiller, yakalıklar, goblen tarzı şallar. Hangi bir şeyi sayıp dökelim...

Bir odada dört ağaç destekle işleniyor, gergeflere gerilen bezler dahi şarkın eski bezleri tarzında el ile dokunuyor, hayat-ı mazimizdeki mensûcâtı Türk kadınlarının mahir parmaklarıyla yeniden vücut buluyor.

Müessesenin vatana ifâ ettiği hizmet pek kıymetlidir. Doksan şüheda ve muhacirin evladı, erâmili burada çalışıyorlar. Maişetlerine lazım olan nafakayı çıkarıyorlar. Müessese bunlara her gün bir ögle yemeği verdikten sonra beş kuruşta gündelik te'diye ediyor. Çocukların hepsi tertemiz, yeldirmeleri, baş örtüleri elleri yüzleri pâk-ü saf. Müessese bunlara her şeyde talim etmiş. Nizam ve tertibi, taranmayı, giyinmeyi, intizamı telkin etmiştir.

Müessese doksan yetimin miktarını arttırmak, hayrını vesâitlendirmek emelinde. Bu emeli, en mukaddes, en muazzez, en vâcib ül-ifâ bir vazife biliyor. Çünkü külleyevm şüheda ve muhacirin eytamı müessesenin bab-ı hasenatını çalarak kendilerinin de kabul edilmelerini yana yakıla istirham ediyorlarmış. Evet bu kız çocuklarının, bu genç kızların namus ve iffetlerini vikaye etmekte ayrı bir farîza-i milliye. Onlar bu gibi müesseselerin âguş-i merhametine şimdiden tevdi' edilmeyecek olurlarsa maâz-Allah sonları ne olur? Vakitlerini nasıl geçirecekler? Ekmeklerini nasıl çıkaracaklar? En büyük felaketler, geçinememekten, meşguliyet bulamamaktan tevellüd etmiyor mu? İşte Hilal-i Ahmer'in otuz hanımdan mürekkebe olan heyet-i merkeziyesi tarafından intihâb edilen heyet-i idaresi Nezihe Veli, Leyla Vahid, Sa'diyye Halil, Macide Besim hanımefendilerden mürekkebtir. Şimdi bu meselenin halliyle iştigal ediyor vücut-ü memleketimiz için pek kıymetdar olan Hilal-i Ahmer reis-i sanisi Aliye Hanım Doktor Besim Ömer Paşa bu heyet-i muhteremenin teşebbüs-i hamiyet-kârisini muvaffakiyyâtla tetviçe hasr-ı vücut ediyor, vatan hemşirelerine birâder-âne, vatan çocuklarına peder-âne muavenetler ibzâliyle nam- ı bülendini te'yid ediyor.

Fakat himmet, hamiyet ne kadar ulvi olursa olsun, nihayet paraya ihtiyaç var. Çünkü dâr-üs-sanâ'a bir ticaret mahalli olmaktan ziyade, bir hasenat evidir. Onun için satış hâsılatı masrafa kifâyet etmiyor imiş. Haftada vaka bulunan sarfiyat yirmi lirayı bulmaktadır. Mesela şubat hâsılatı on bin kuruşdan

ibaret iken mesarif on bir bin üç yüz kuruş olmuş... yalnız ev kirası olmak üzere altı buçuk lira verilmiş. Gaz vesaire bedeli de yirmi lirayı buluyor. Müesseseye Hilal-i Ahmer'den verilen beş yüz lira ile diğer birkaç müesseseden ihdâ edilen dört yüz ki cem'an yekûn dokuz yüz lira sermayeye teşkil ediyor.

Şu halde dâr-üs-sanâ'ayı bazı muavenetler ile idame etmek lüzumu tahakkuk ediyor. Maa-hazâ müessese kendini büyütmeye karar vermiş, müracaat eden sair evlad-ı yetimeye melce' olmaya azim etmiş...

Nezihe hanımefendi müracaat eden her kızcağıza henüz yer yok dedikçe simalarda hâsıl olan hüzn-ü elem nişaneleri, katre katre düşen gözyaşları karşısında tevâlî kederlere tahammül edemez bir hale gelmiş... Der-âguş (kucaklama, sarma) etmek istediği her yetimenin me'yûsen avdet ettiğini göre göre müesseseyi tavsiye etmek azmine bir kat daha kuvvet vermiştir. İlk önce hatırımıza gelen, müesseseyi kiradan kurtarmaktır... Mahlûl olan hanelerden her nokta-i nazardan elverişli bir binayı müesseseye terk etmelidir. Sonra gaz, su, elektrik kumpanyaları gibi şu memlekette tesis eden büyük kumpanyalar hasenata bulaştırıran bir yetimhaneye bir hizmet mebrûre-i i'fâ eylemelidirler.

Sonra bazı esnafta bu müesseseye yardım edebilirler. Avrupa'da bu gibi müesseselere aynen muavenet edildiğini gördük. Sebzevatçı sebze verir, bakkal pirinç, ya şeker veyahud yağ verir, kömürcü mahrûkat verir.. Mademki bu çocuklara her gün meccânen öğle yemeği veriliyor me'kûlât ve agdiye ianeleri bit-tabii makbule geçer. Hali vakti ve işi gücü müsait olan esnafımız bu cihetli nazar-ı dikkatten uzak tutmazlarsa şüheda ve muhacirin eytamını sefaletten kurtarmak, onların istikballerini vikaye etmek hususunda büyük bir muavenet etmiş olurlar.

Nihayet vâridât-ı vakfiyyeyede ilticâ mecburidir. Meşrût lehleri mat'ümât ve meşrubat olan - imâret-hâne, tâb-hâne ve sebil gibi- vakıflardan cüz'i miktar şu müesseseye verilir ise doksan değil üç yüz kadar eytam-ı şüheda ve muhacirin hayat-ı maddiye ve mâneviyesi taht-ı te'mine alınır. Bu hususa şeyh-ül islâm ve evkaf nazırı hazretlerinin nazar-ı merhametlerini celb ve davet eyleriz. Bunun çaresine bir an akdem bakmalıdır ki evlad-ı inas maddi ve manevi bir harâbiyeye düşmesinler.

Hâtıme-i kelâmımızı vazife-i şükranı tahsis edeceğiz. Gerek Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Heyet-i Muhtereme Merkeziyesi, gerek dâr-üs-sanâ'aya nezaret eden heyet-i mübeccele-i idareyi ve gerek Doktor Besim Ömer Paşa hazretlerini şükür ve hayır ile yâd eder ve ikdâm namına îzâhât vermek zahmetini lûtf-beyan ile ihtiyâr buyurmuş olan Nezihe hanımefendiye arz-ı minnet-dârî eyleriz.

Hayrât-hânenin Tevsi'i

Dâr-üs-sanâ'aya müdavim işçiler çoğaldıkça eldeki bina ihtiyaca kafi gelmemeğe başladı, zaten dâr-üs-sanâ'ada işlenen pamuk ve ipekli bezlerinde orada dokunması düşünülmüyordu, bu sayede ihtiyar kadınlara da bir meşgale çıkmış olacaktı. Bu hayırlı düşünce, az bir zamanda mevki-i tatbiki vaz' edildi; fakat yeniden bir bina tedariki artık bir zaruret-i mutlaka haline geçti ve - 1332 tarihinde dâr-üs-sanâ'a yine o civarda Doktor Nafiz Paşa konağına nakl edildi.

Dâr-üs-sanâ'a san'at-ı nakışın temin-i bekası hususunda her türlü teşebbüsâta girişirken diğer taraftan işçilerinin temin-i refâhı için elinden geleni yapmaktan çekinmiyordu; her şeyden evvel zirr-i himayesinde bulunan zavallıların büyük bir kısmının kimsesiz, yersiz yurtsuz olduğunu görerek onlara bir mesken teminini düşündü: Beyazıt'ta ve Sultan Ahmet civarında büyük birer konak istîcâr edildi, ve buralarda kimsesiz işçilerin iskanı kabul oldu. Sultan Ahmet'teki konak, yakın zamana kadar bu maksad uğrunda dâr-üs-sanâ'a tarafından istîcâr edilmiş bulunuyordu,

Dâr-üs-sanâ'a yalnız bununla iktifa' etmeyerek çoğu muhâceret ve fakr- u zaruret sebebiyle uzun müddetten beri sıcak yemeğe hasret kalmış olan işçilerine muntazaman çorba, fasulye, bezelye, pilav gibi öğle taâmı i'tâ'sına başladı. Harb-i Umuminin en sıkıntılı ve en buhranlı günlerinde bile bunca müşkülata rağmen eytam ve eramil-i şühedanın infâk ve ibâtesi keyfiyet Hanımlar Dâr-üs-sanâ'asının en büyük bir fedakârlığı olarak bi-l-hâssa takdîr ve tahsîne şâyândır.

Dâr-üs-sanâ'a bir aralık Mahmudiye caddesindeki Hilal-i Ahmer Merkez-i Umûmî binasının üst katında bir iki odayı işgal etti, lakin orada devam-ı faaliyeti uzun sürmedi.

Harb-i Umûmî başladığı zaman Hilal-i Ahmer Cemiyeti Umûmîyesi Daire-i Merkeziyesinde faaliyet birden bire tezâyüd ve taksîm-i mesaiye tevfikân felâ müteaddid eyledi; muhasebe orta kattaki büyük salona çıktı, isrâ'-ı mamulâtı tevsi' etti, nihayet daire-i merkeziye bir müracaatgâh-ı umum oldu.

İşte bu sürede idi ki dairenin üst katında içtimâ'ğı artık hemen imkânsız gören Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi bu gün taht-ı işgallerinde bulunan binayı isticar ile dâr-üs-sanâ'ayı oraya nakl etti.

Bu konak şimdiye kadar isticar edilenlerin en büyüğü olduğundan Hilal-i Ahmer Hanımlar Dâr-üs-sanâ'ası burada vâsi' bir surette faaliyete başladı. Fi-l- hakika işçi kız ve kadın ve çocuklarının adedi günden güne artıyor, "Hilal-i Ahmer Hanımlar Dâr-üs-sanâ'ası" namı yavaş yavaş her tarafta tanınmağa başlıyordu.

Edibe Nezihe ve muhterememiz Selma hanımefendi bu müessese-i hayriyenin güşatmdan bahs ederken diyor ki:

"Mahzun yüzlü yetim çocuklar yeni ve temiz elbiseleriyle gergeflerinin başında diz çökerek muallimelerinin taht-ı nezaretinde rengârenk ipeklerle gûnâ-gûn nakışlar işlemeye başladılar. İhtiyar kadınlar ise çıkırıklarını dest-gâhlarını kurmuşlar, iplik sarıyor. İnce helâli bezler dokuyor. Bir taraftan eski bürümceklerimizi yeniden vücuda getiriyorlardı.

Bu biçare çocuk ve ihtiyarların bu âsûdesini görenler dâr-üs-sanâ'ayı bütün bütün sevmeye başladılar, ihtiyar kadınların dokuduğu ince bezler, ipekli bürümcekler, sonra bu bezlerin bürümceklerin üstüne öksüz çocukların eski işlerimizden örnek alarak yaptıkları nakışlar ve bu bezler ve nakışlarla vücuda getirilen zarif eşya İstanbul içinde büyük bir rağbet kazandı. Bu rağbet dâr-üs-sanâ'anın bütçesini büyüttü, sefaletten kurtarılan çocukların adedini arttırdı, az zaman zarfında "Hilal-i Ahmer Hanımlar Dâr-üs-sanâ'ası" yüz yirmi üç nüfûs besleyen, talim ve terbiye eden mühim bir müessese-i milliye oldu."

Dâr-üs-sanâ'aya müdavim işçilerin ne kadar az zamanda tekessür ettiğini göstermek için aşağıda bir istatistik derr ediyoruz:

1329 senesi Ağustosunda 10 u geçmeyen işçilerin adedi,

1330 senesi Ağustosunda 70 e,

1331 senesi Ağustosunda 117 ye,

1332 senesi Ağustosunda 120 ye bâliğ olmuştur.

Dâr-üs-sanâ'anın Başka Bir Hizmeti:

Harb-i Umûmî esnasında bimes kalan kadınların miktarı çoğaldı. Bir yandan, zaten Hilal-i Ahmer Hanımlar Dâr-üs-sanâ'asının gittikçe daha büyük bir zevk-i selim, daha ince bir eser-i san'at ile ortaya koyduğu nazik, narin işlemler o kadar rağbet kazanmışlardı ki daha fazla işçiye ihtiyaç görünüyordu, lakin bu kadar işçiyi istiâb edecek bina bulmak, bu buhranlı zamanlarda imkân haricinde olduğundan dâr-üs-sanâ'a harici iş vermeyi düşündü ve Harb-i Umûmî senelerinden itibaren şayan-ı itimâd olan bimes kadınlara böylece muavenete başladı. Bu sayede Hilal-i Ahmer Dâr-üs-sanâ'asının faaliyet sahası pek genişledi ve kendisi yüzünden geçinen efradın adedi 1055'e bâliğ oldu.

Gaye: Eytam ve Eramîle Muavenettir.

Hilal-i Ahmer Hanımlar Dâr-üs-sanâ'ası ilk tesis olunduğu zaman müesseselerinin temin etmek istedikleri gaye sırf zavallı muhacir kadın ve kızlarına bir vasita-i maişet bulmak idi. Her hangi bir fikr-i ticaret bu teşebbüsten tamamıyla uzak add olunur, gaye-i aslı, sırf insani ve içtimai esaslara müstenid bulunuyordu. Zaman geçtikçe ve dâr-üs-sanâ'a günden güne daha fazla inkişâf ederek tevsî'~i faaliyet ettikçe diğer bazı mühim gayeler takip olunmağa başladı. Bunlardan en birincisi o zamana kadar pek mühmel kalmış olan Türk milli nakışını ihya etmek fikri oldu. Fi-1- hakika memleketimizde eski zamandan beri tanınmış ve ecnebiler tarafından daima nazar-ı takdir ile görülmüş bir nakış san'atı var idi ki maa-l-teessüf yavaş yavaş kayboluyor ve adeta hemen hemen maziye karışmak üzere bulunuyordu.

Dâr-üs-sanâ'a Milli Nakısı İhyâ Eyledi.

Hilal-i Ahmer Dâr-üs-sanâ'ası, bu pek kıymetli nakışları tekrar ihyâ etmek için elinden geleni yaptı; pek çok zahmet ve külfetlerle ne kadar eski çevre, dokuma, havlu, örtü varsa topladı; sonra bu eski modelleri ıslah ve kemal-i dikkatle kopya etti. Modeller için yalnız eski zaman nakışları, dokumaları değil, bilakis pek yüksek bir san'at mahsulü olan Türk çinileri, vazoları, oymaları, tezhîbleri de hanımlar

tarafından tetkik ve içlerinden pek çoğu intihâb olundu. Modellerin temini hususunda müzemizin pek büyük yardımı dokunmuştur.

Modellerin intihabında hanımefendilerin gösterdikleri büyük maharet ve hüsn-i tabiat bi-hakkın alkışlanmaya şayandır. İntihâb olunan modellerin kopya edilmesi hususunda eski milli nakış sanatının hemen yegâne ustası Ulviye hanımın gösterdiği maharetle şayan-ı tahsin ve takdirdir.

Fakat yalnız model bulmak ve onu kopya edebilmek kâfi gelmiyordu. Yirminci asrın Türk kadınlığı pek incelmışti ve artık eski zaman modası olan çevreleri, yemenileri, uçkurları kullanmıyordu; modelleri başka yerlerde tatbik etmek, az çok islah etmek, asrileştirmek icap ediyordu. Bu hususta ibtidâ'ları Leyla Vahid hanımefendinin pek büyük muavenetleri dokundu: Leyla hanımefendi şayan-ı takdir bir maharet ve zevk-i selîm ile antika işlemleri pek yeni ve asri eşyada kullandı. Bu nakışlarla narin bluzlar, maşallahlar, mantolar, ince mendiller yapıldı; eski nefaseti muhafaza eyleyebilen suret-i tatbik o kadar terakki etti ki kitap kablalarının, abajurların, portbebelerin, resimliklerin bile bu nakışlarla tezyin olunmasına muvaffakiyet oluyordu.

Bi-l-hassa eski türle nakışlarını ihtiva eden bluzlar o kadar şöretkâr-aneydiler ki bir aralık yalnız İstanbul'da değil, memalik-i ecnebiye de bile modaya dâhil oldular.

Bu sayede milli nakışı kaba ve asri ihtiyâcâtı tatmin etmez add eden bazı garip fikirli adamlara karşı Hilal-i Ahmer Dâr-üs-sanâ'ası bil-akis bizim yerli sanâyi'-i nefisemizin Avrupalılarına rüchânı her surette isbat etmeğe muvaffak oldu.

Bu gün yerli nakış fi-1- hakika adeta yeniden doğmuştur. Hilal-i Ahmer Hanımlar Dâr-üs-sanâ'ası ve yine Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi azasından Hamiyet Hulusi hanım efendi tarafından tesis edilen "Esirgeme Derneği" Türk milli sanâyi'-i nefsesine etmiş oldukları büyük hizmetten bi-hakkın iftihar edebilirler. Memleketimizde milli nakışı himaye ve ihya eden müesseseleri bütün efrâd-ı, millet büyük bir hiss-i şükrân ile yâd etmeğe borçludur.

Dâr-üs-sanâ'anın Cemivet-i Askeriyyeye Hizmeti

Seferberlik hidâyetinde hanımlara aid vazife-i vataniyyenin ancak askere hasr-ı nazar-ı dikkate alındığından dâr-üs-sanâ'a heyet-i idaresi nakışı bir tarafa bırakarak askerimize hediye-i şitâiyye tehiyyesine başladı. Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar heyet-i azasından birçoğu hediye-i şitâiyye olmak üzere takdim eyledikleri pamukluları dâr-üs-sanâ'ada diktirdikleri gibi Müdafa-i Milliye Cemiyeti tarafından mahzâ böyle bir buhrân-ı iktisadî zamanında biçare ve bîkes evlad-ı eramil-i şüheda nafakasının teminine medâr olmak üzere Hilal-i Ahmer Hanımlar Merkezine muavenet maksadıyla müessese-i hayriyyeye bir hayli sipariş vermiştir.

Sonraları dâr-üs-sanâ'a askere pek çok eldiven ve çorap örmüş ve bir hayli çamaşır dikmiştir. Birinci Kolordu tarafından verilen sipariş üzerine dâr-üs-sanâ'amızda pek az zaman zarfında pek çok çamaşır yetiştirilmiştir.

Dâr-üs-sanâ'a Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Doktor Besim Ömer Paşa'nın teklifi üzerine tahsis eylediği 1000 lira ile 400 kundak i'mâl ve ihzar ve eşyanın pek ziyade gaîf olduğu bir zamanda muhtaç validelere tevzi' etti.

Dâr-üs-sanâ'ada Tedrisat

Hilal-i Ahmer Dâr-üs-sanâ'asının gayesi yalnız bununla bitmiyordu: Bütün bu insani ve bedîî gayeleri takip eden müessese, içtimai vazifesini de hiçbir zaman unutmadı: Himayesine tevdi' olunan çocukların, genç kızların gerek inkişaf-ı cismani ve gerekse tekâmül-i rûhânîlerine büyük bir dikkat ve ehemmiyet ile nezaret etmeye başladı. Genç kızlardan pek çoğu bu hususta geri kalmışlardı. Henüz büyük şehre cemiyet hayatına alışmamış kızlara ciddi, esaslı bir terbiye vermek, onların ruhi inkişaflarını temin için okuyup yazma öğretmek gibi çetin bir vazifeyi dâr-üs-sanâ'a üzerine aldı. Kızları sıkı bir nizam ve intizam altına soktu; onların efâl ve harekâtını teftiş ve murâkabe, bulduğu kızları tashîhe başladı, bir yandan da bir muallim vasıtasıyla kızlara ders gösterilmesine teşebbüs eyledi. Heyet-i idare müesseseye muntazaman devam eden kızların ve hatta yaşlı bazı kadınların tahsillerini de vatani ve ulvi bir vazife bildi; hidâyetinde hanımlar heyet-i merkeziyesi azasından Seviye Şevki Hanım Efendinin himmet ve gayretiyle bir suret-i muntazamada devam edenlerin tedrislerine muvaffakiyet hasıl oldu; hatta imtihanları icra olunarak çalışanları taltif edildi.

Bi-l-ahire vazife-i tedrisi Cemil Rafet bey deruhde eyledi. Mîr mûmâ-ileyh yapmış olduğu bir istatistikte derse başladığı zaman yüz on kadar olan mevcudunun yalnız on dördünün ders almaya heves gösterdiklerini fakat asri bir surette takip edilen derslerin az bir zaman zarfında büyük bir rağbet kazandığı birkaç ay sonra hemen hemen bütün kız ve kadınların dershaneye dolduğu, hatta ihtiyar kadınların bile okuma yazma için merak gösterdiklerini bildirmektedir.

Dâr-üs-sanâ'a İşçilerin Sıhhati ilede İştigal Ediyor

Hilal-i Ahmer Hanımlar Dâr-üs-sanâ'asının i'fâ eylediği büyük ve insani bir vazifede genç kızların ve yaşlı kadınların ahval-i sıhhatlerini sıkı bir kontrol ve tetkikten geçirmek olmuştur. Bi-l-hassa nakış ile meşgul olan genç kızların vücutları, göğüsleri, ciğerleri, gözleri... ilâh-! muhtaç himaye olduğundan bu hususa son derece ehemmiyet verilmiş ve arada sırada hususi doktorlar vasıtasıyla bütün kızlar muayene edilerek içlerinden tedaviye muhtaç olanlar ayrılmıştır. Hasta olan işçiler, hastalıkları müddetince tam yevmiye aldıkları gibi ikametgâhlarına kadar doktorlar gönderilmekte ve icab eden muâlecede meccâen dâr-üs-sanâ'a tarafından i'tâ olunmaktadır.

İşçilerden tebdil-i havaya muhtaç olanlardan bir kısmı Tophanede, Firuzğa' da kâin ve adeta bir sanatoryum mahiyeti haiz olan Himâye-i Etfâl Cem'iyeti binasına gönderilmiştir. Dâr-üs-sanâ'ada çalışan kız ve kadınların her birine mahsus, "sıhhi hüviyet varakası" vardır.

Hilal-i Ahmer Hanımlar Dâr-üs-sanâ'asının işçilerine karşı gösterdiği fedakârlık yalnız bununla da kalmamıştır: Harb-i Umuminin en buhranlı zamanlarında bile işçilerini infâk ve ibâte etmeye muvaffak olan bu hususta her türlü zahmete katlanan dâr-üs-sanâ'a, evlenmek çağa gelmiş işçilerinin çehizlerine yardım etmek gibi ağır bir vazifeyi de deruhde etmiştir. Bundan başka işçilerine yaptığı muavenetler yazmakla bitmez: Fatih harîk-i hâlinde evleri yanan işçileri bazı hanelere yerleştirdiği, mekteplerde barındırdığı gibi onlara nakden muavenette de bulundu. Müessesese, işçilerine bayramlarda iki misli yevmiye i'tâ ve her sene onlara ya çamaşır, ya kundura, yahudda buna mümâsil eşyada hediye etmektedir.

Bütün bu bedeni ve ruhi takayyüdât ve himâye-i müşfik-âne her taraftan takdir ve tahsine nail olmuştur; hatta Dâr-ül-hikmet-ül-İslâmiyyenin bir içtimaında Hilal-i Ahmer Hanımlar Dâr-üs-sanâ'ası bir lisan-ı takdir ve sitâyiş ile zikir edilerek müessesenin tevsî' fa'âliyyet ile daha bir çok genç kızların bu daire-i irfanından müstefid olmaları temini ve bu husus Hilal-i Ahmer Hanımlar Merkezinden rica olunmuştur. Hanımlarda işçilere mesken tedarik olunduğu ve onları basit bir sıcak yemek verildiği takdirde bu vazifeyi maa-l-memnûiiyye kabul ve ifâ edeceklerini cevaben bildirmişlerse de zamanın buhranı münasebetiyle bu mesele hal olunamadan kalmıştır.

"İşte hanımefendiler, dâr-üs-sanâ'anızın devre-i tesis münasebetiyle acizken müessesenize bir yâd-gâr olmak üzere mevcut fotoğraflardan bir albüm ve sergideki teşhiratımıza ait iki büyük resim takdim ile tarîkat-ı şefkat ve insaniyetperverideki muvaffakiyetinizi tebrik ve tes'îd ediyorum. vahdetiniz tamamiyle meşkûr ve şayan-ı iftihardır.

İhtirâmât-ı fâikamm kabulü ricasıyla

25 Temmuz 1917

Dâr-üs-sanâ'a heyet-i idaresi, Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi müşavir-i fennisine, bu tebriğine mukabelen "...dâr-üs-sanâ'a mücerred irşâdât alemâneleri eser olarak meydana geldiği cihetle şerefîni doğrudan doğruya kendilerine aid olduğunu ve delâlet-i vâkıf-âneleriden dolayı heyetin medyûn-i şükrân bulunduğuna" dair bir cevapname irsâl edilmiştir.

Dâr-üs-sanâ'aya Muavenet

Hilal-i Ahmer Hanımlar Dâr-üs-sanâ'ası hiçbir zaman bir ticarethane şeklinde tesis edilmediği için çok defa masârifâtını satışları ile koruyamamaktadır. Bu sebepten dâr-üs-sanâ'a bütçesindeki açığı kapatabilmek için bazı vesilelerden istifade ile âlf- cenâb halkımızın hamiyet ve mürüvvetine ilticaya mecbur olmaktadır. Şurasını kemâl-i fahr ile kaydetmeli ki yalnız şehrimizin halkı değil, her taraf, Mısır müslümanlarına varıncaya kadar bütün İslam alemleri Hilal-i Ahmer Dâr-üs-sanâ'ası'nın bu müracaatına lakayt kalmamaktadır.

Mısır müslümanlarının, bilhassa Prens Ömer Tosun Paşa ailesi Prenses Behice hanım efendi hazretlerinin sebkat eden âlî-cenâbane ve pek kıymetli muavenetleri asla unutulmayacaktır.

Dâr-üs-sanâ'a Harb-i Umumi esnasında Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezinin öz hemşiresi makamında olan "Bikes Asker Ailelerine Yardım Cemaati"nin ve Halep Hilal-i Ahmer Dâr-üs-sanâ'anın ve reise-i muhteremesi Güzide Mahmud hanımefendinin muavenetlerine müteşekkir ve minnetdardır.

Ecnebi memleketlerinde bile Hilal-i Ahmer Dâr-üs-sanâ'ası namına müsamereler tertib olunmuş, sergiler açılmıştır. Bunlar meyânında Harb-i Umumi esnasında Berlin'de yapılan müsamere bilhassa şayan-ı zikirdir.

Hilal-i Ahmer Dâr-üs-sanâ'ası Avrupa'da güşâd olunan meşhurlara iştirak eyledikten başka şehrimizde de bi-z-zât güşâd eylediği sergilerden istihsal olunan varidat ile ulvi hizmetine devam etmeğe çalışmaktadır. Sergileri ziyaret eden züvvân çoğu, keselerinden çıkacak en ufak bir paranın bile yetim bir Türk kızının gözyaşlarını dindireceğini unutmamıştır.

Galata Saray Sergisi

Hilal-i Ahmer Dâr-üs-sanâ'asının ilk tertip ettiği sergi - 1917 senesinde Galata Sarayında güşâd edilen ve müttefik devletler Salib-i Ahmerlerinin azim-i muavenetine mazhar olan büyük Hilal-i Ahmer sergisidir. Bu ilk serginin muvaffakiyeti emsallerin pek fevkinde olmuştur. Bütün sergi içerisinde, bi-l-hassa ecnebilerin en ziyade nazar-ı hayret ve takdirini celb eden ve peri masallarında tasavvur edilen eşyayı andıran ince işlemelerle müzeyyen serginin dâr-üs-sanâ'aya aid olan salonu idi. Her içeri giren bu bedâ'i' ve sanâ'i'-i üfise-i meşherinden bir daha çıkmak istemiyordu, insan kendisini adeta binbir gece hikayelerinden birini yaşıyor zann ediyordu. Bu ilk sergi pek çok alkışlandı ve pek büyük teveccühât ve takdirata nail oldu.

1917 senesinde güşâd olunan Hilal-i Ahmer sergisinin, dâr-üs-sanâ'aya ait kısmı hakkında "Tanin" gazetesi diyor ki ["Tanin"den, 15 Şubat 1917 numara 27-29]:

"Sergide Hilal-i Ahmer Cemiyeti Kadınlar Dâr-üs-sanâ'ası mamulatma tahsis edilen daire, başlı başına her şeyden başka bir âlemdir. Bir odadan diğerine, bir salondan ötekine girip çıkmak suretiyle saatlerce dolaşarak beşerin âlâm-ı iztirâbâtma ait türlü türlü manzaralar karşısında kalbinizin sızladığınız hiss ederken sonra rastgele girdiğiniz bu daire, sizin üzerinizde ani ve beklenilmeyen tesir yapıyor. Girerken zann ediyorsunuz ki burada kim bilir hangi kanayan bir cerihanın şefik bir sargısını bulacaksınız; halbuki girer girmez karşısında bulunduğunuz levhe büsbütün başka bir şeydir: ince duvarı, ince hissedilen ince çalışan bir ruhun size hep incelik zevki veren güzel eserlerinden mürekkep bir zerâfet-i meşheri."

"Bu güzellik karşısında bütün yorgunluğunuzu bir anda unutarak, uzun bir çölden sonra sanki yeşil bir vahaya girmiş gibi etrafı dolaşmaya başlıyorsunuz. Etrafınızda gördüğünüz şeyler, bizde milli bir sun'unin, yeni şekillere bürünerek, yeni bir çehre ile etmiş numuneleridir. Bluzlar, baş örtüleri, perdeler, el keseleri, mendiller vesaire gibi eve ve kadınlığa taalluk eden bu türlü türlü şeyler rastgele şuraya buraya atılmış, aralarına parmaklar arasında yetişmiş güzel çiçekler serpilmiş, bütün dairenin heyet-i mecmuasında, bir dağınıklık, fakat bu dağınıklık içinde nazarları celb eden bir güzellik ve incelik var."

"Görüyoruz ki hassas ve zarif kadınlığın ani bir müdahalesi her şeyi değiştirmiştir; annelerimizin solmaya mahkum zann edilen san'atları şimdi yeni bir şekilde, yeni bir ruh ve yeni bir zevk ile tekrar canlanmış, inkişaf etmiş ve zerafet aleminde şerefe mahsus mevkiini tekrar ihraz eylemiştir."

Çünkü ülkelerin yalnız bir çok şey'iyye ve bir çok şekle münhasır kalanı gayretlerine şimdi yeni bir unsur karışmıştır: uyanan kadınlığın milli zevki... Bozuk maziden topladığı unsurları türlü türlü şekillere sokmuş, birbirine karıştırmış, hazf etmiş, ilave etmiş, neticede ona bu günkü zevkin inceliği ve bu günkü ihtiyacın istediklerini vermeye vakıf olmuştur...."

"Bu hareket nasıl oldu? Eski anâsırla inceleşen zevklerimizin imtizacından husule gelen bu milli hareket nasıl doğdu ve bu kadar süratle nasıl inkişaf edebildi? Bu suallere cevap aramaya lüzum görmeksizin hem her yeni gördüğüm eser karşısında derin bir hazz hissederek bakıyor, hem de düşünmekte devam ediyordum. Bu önde gördüğüm eser, öteden beri zihnimde henüz şüphe bulutlarıyla muhât olarak duran bir hakikat birdenbire vuzûh-u kesb etmesini intaç eylemişti. Sergiyi gezen erkekler bilâ-tereddüd karar

veriyordu ki kadınlarımız bizden daha hassas, bizden daha müstaid-i terakki hem bizden daha "milli" dirler. Dokuz senelik bir meşrutiyet hayatı içinde biz henüz unutulmuş bir asar-ı milliye hangi ve canlı şekli verebildik? Bu suale cevap bulmak için zihnimizi ne derecelere kadar yormuş olsak ve asıl olacağımız yegâne netice kuru ve acı bir "hiç!" den ibaret kalır. Halbuki, işte onlar, o metrük ve mahrum zavallılar, sırf ruhlarındaki isti'dâdın Hudâyı nâbit bir halde inkişafı sayesinde böyle milli bir asar yeni bir hayat vermişler ve yeni bir istikbal açmışlar. Fi-l-hakika Hilal-i Ahmer Dâr-üs-sanâ'asının mahsulleri bu gün Viyana ve Berlin'in en kibar salonlarına bile girmeğe başlamıştır!"

" Halbuki uzun zamanlardan beri mektepler hep bizim, vasıtalara hep bizim, hakk-ı hayat hep bizimdi. Buna rağmen hûd-bîn ve hûd-kâm bizler, hatta yanı başımızda sessiz sessiz, kendi kendine çalışan kadınlığın milli bir esere nefh ettiği hayalın bile farkında olmaksızın, şimdiye kadar müsbet olarak hiçbir şey yapmamıştık. Buna rağmen, iddiâ'yı fâikiyyet etmek lazım gelince hepimiz birer kahraman olur, ötekilerle istihfâf ederiz!"

"Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi Dâr-üs-sanâ'asına her gün devam ederek orada sabahtan akşama kadar çalışan yüz elli işçi var; fakat işçiler bunlardan da ibaret değildir. Bilakis hanelerinde çalışan ve her hafta gelip bu müesseseden yeni işler alan üç yüz kadar asker ailesi var ki bu sayede dâr-üs-sanâ'a bin yüz kadar muhtaç kadın ve çocuk için hayat-ı maişet temin ediyor."

" Müessesenin nasıl çalıştığını anlatmak için şunu da ilave edeyim ki dâr-üs-sanâ'ada çalışan işçilerin her gün öğle yemeklerini müessese veriyor ve sonra işçilerinde hasta düşenler varsa bunları da tedavi ettirir."

"Görülüyor ki münhasıran hanımlar tarafından idare edilen bu güzel müessese-i milliye üç senelik bir zaman zarfında pek süratle inkişaf etmiş ve pek güzel eserler vücuda getirmiştir. Bin beş yüz kadar hayat için medâr-ı mâişet olmak ve bu suretle Hilal-i Ahmer' e yardım etmek elbette büyük bir iştir. Fakat fikrimce müessesenin en büyük hizmeti bizim milli nakışlarımıza zamanın zevklerine ve ihtiyaçlarına muvaffak yeni ve ziyy-ı hayata bir şekil ve inkişaf vermesindedir. Bu eseri idare eden hanımefendilerin yüksek bir terbiyeye malik buldukları aşikâr olmakla beraber çalışanların ne gibi mahrumiyetler içinde yetişmiş olduklarını düşündükçe kadınlarımızın taşıdıkları istidatlardan dolayı hayret ve takdir hissetmemek kabil olamaz. Ben bu takdirkârlardan biriyim ve kendi hesabıma biraz mahcubum; çünkü memlekette ilk defa olarak müspet bir hareket-i milliyenin serîa-i inkişaf içinde bu kadar güzel bir eser meydana getirdiğini gördümse bunun müessiri kadın olduğunu itiraf mecburiyetindeyim."....

Nisanın nihayetinde sedd olunan sergi-i mamulün fevkinde takdir-i ulvîye nail oldu.